

Když jsem se narodil, přinesl kominík mamince fikus, jehož odnože kolují v celé naší rodině dodnes. Na přiloženém lístku stálo:

Ať vám ten kluk roste nejen k radosti, ale také ke zlosti!

To vám přeje Franta Jungmann, kominík.

Svět vypadal tehdy jinak než dnes. Krajina byla pod sněhem a z každého komínu se valil kouř, který pokrýval města a vesnice od podzimu do jara hustým oparem, který tak obdivujeme na starých fotografiích. Takový obraz je již málem zapomenut. Kominík byl vážený člověk.

Již v dětství mi bylo divné, proč bohatý majitel cihelny obléká denně černý stejnokroj ušpiněný od sazí, iluzi čistoty naznačí bílou čepičkou, k pasu přiváže železnou koule, přes rameno štětku a klubko špinavých špagátů tak dlouhých jako nejvyšší komín a vyrazí do ulic Olomouce. Lidé kolem se usmívají a myslí na své štěstí, drží si knoflík a on to dobře ví, ale předstírá, že to nevidí. Kráčí od domu k domu, zdolává tisíce schodů vzhůru, pak žebříky a lávky vysoko na střeších, obejme komín a snad se také rozhlédne. Ten nadhled patří jenom jemu. To je jeho štěstí?

K večeru se vracel s čepičkou od sazí černou. Jen tři schody jej dělily od domova. Bydlel v přízemí téhož domu jako bratr mé babičky, emeritní okresní hejtman Jožka Žilka. Jednou, cestou od prastrýčka, jsme na chodbě potkali paní Jungmannovou, která pozvala maminku na káfičko. Abych se nenudil, předvedl mi kominík Franta plechovou želvičku, natahovací na klíček, která sama chodila a vždy došla trošku jinam, než jsem chtěl. Byl jsem okouzlen a čas návštěvy mi uběhl nevídaně rychle.

Druhého dne slyším, jak maminka chodí po bytě a hledá mě. Otvírá dveře a diví se: „Co tady děláš zavřený v kabinetě?“ – „Hraju si,“ odpovím nejistým hlasem. „A s čím si hraješ?“ – „Jen tak.“ – „Tak pojď pěkně do pokoje!“ Po chvíli jsem byl přistižen. Seděl jsem na zemi a po korkové podlaze se proháněla plechová želvička. Věděl jsem, že krást se nemá, ale chyběla mi v tomto oboru praxe, tak jsem nedomyslel následky. Že se bude maminka zlobit, to jsem tušil. Ale co si na mě vymyslela, bylo zcela mimo mou představivost: musel jsem jít hračku vrátit, a ještě se

pěkně omluvit. Bylo to kruté. V pláči jsem přestál nejpotupnější misi svého dosavadního života. A následek? Už nekradu. Už mě to nebaví! Ale k čemu má kominík hračku, když nemá děti?

Náš komín mě zajímal a vždy přitahoval. Jednou jsem měl pozvaných pár kamarádů. Služebná Anka žehlila a my jsme si hráli na terase, ze které vedl žebřík na plochou střechu, ale jeho první příčka začínala až ve výšce mé hlavy a žádný z kluků nebyl schopen na něj vylézt. Já jsem jim to předvedl. Grif, jak se dostat na žebřík, jsem měl dávno nacvičen a odvahu i sílu k prvovýstupu mi dodala vzpomínka na kominíka a přítomnost kamarádů. Maminka si vystála frontu na mléko a rohlíky, a právě se po ulici blížila s nákupem, když uslyšela křik. Pozvedla zraky a spatřila svého

synka, jak stojí na komíně, drží se hromosvodu a za vítězného pokřiku mává volnou rukou dolů.

Dlouho jsme se však s kamarády neradovali. Za pár vteřin byli vyhnáni a já jsem byl hlasem přiměřeným situaci vyzván okamžitě slézt. Jenže to jaksi nešlo. Pocit vítězství byl vystřídán větším strachem z výšky než z výprasku. Uvědomil jsem si hloubku pode mnou, a když jsem pohlédl do zahrad, které byly ještě o dvě patra níže než maminka na terase, dostal jsem závrať. Křečovitě jsem se oběma rukama držel hromosvodu. Dusil jsem se zápachem sazí a kouře. Neschopen pohybu, neschopen odpovědět na prosby a pohrůžky. Mamince nezbývalo než vyšplhat na plochou střechu, dojít k černému komínu a po kramlích se vysoukat až nahoru, popadnout mě kolem pasu a s hrůzou a značnými obtížemi slézt. Oba, špinaví od sazí, jsme se pak věnovali obvyklé výplatě plácačkou na zadek (já pasivně). Moc to nebolelo. Odpustil jsem jí to. Bylo mě jí líto, protože neměla tatínka. Vyprávěla mi, že brzy poté, co se narodila, vypukla první světová válka, můj dědeček Jaroslav musel narukovat a bojovat za císaře pána, tedy za staré Rakousko-Uhersko. Byl na frontě celou válku a moje maminka jej viděla jen jednou, když po prvním zranění přijel na dva dny domů. Tehdy jí byly čtyři roky. Krátce nato padl v Itálii u Asiaga. Projektil mu utrlh obě nohy a on vykřvácel. Thonetovo houpací křeslo jí vždy připomínalo tu krátkou chvíli, kdy seděla svému tatínkovi na klíně. Babička ovdověla, odmítla nabídky k sňatku od dědečkova bratra i dalších nápadníků a své dvě dcery vychovala sama v prostorném rodinném domě v centru Ostravy za pomoci svých četných bratrů (byla nejmladší z dvanácti dětí). Když mi to vyprávěla, byly mi také čtyři roky, taky byla válka, ale můj tatínek nemusel bojovat a byl pořád s námi doma. Měli jsme štěstí.

Léto 1943 jsme trávili v Karolínce na Valašsku. Na dvorku našich domácích byla malá dílnička, kde pan Andrýs brousil mezi mnoha koly a řemenicemi transmisí křišťálové mísy, sklenice a vázy. Na polici ležely kulaté brousky nejrůznějších velikostí, které bylo nutno vyměňovat podle zamýšlené šířky a hloubky budoucího brusu. Základy vzoru byly

předkresleny šedivou kašičkou. Pak pevné ruce, lokty opřené, přiložily vázu k brousku, který se točil proti oknu, z látkového jazýčku na něj stékala voda a jediným dlouhým tahem, doprovázeným typickým zvukem, vybrousil první rýhu od vrcholu až po dno vázy, jiskřivě se lesknoucí v protisvětle. Nejmenší vzory brousil až poslední. Dlouhé hodiny jsem býval svědkem proměny zcela obyčejné věci v nádheru.

Andrýsovi měli tři dcery, z nichž ta nejmladší, blondatá Květuška, se mi moc líbila. Vážně jsem uvažoval, že se s ní ožením a stanu se brusičem. Hrávali jsme si spolu a porovnávali naše anatomické rozdíly tajně, jako bychom už předem tušili, že rodiče náš vztah nepochopí.

Toužil jsem po takových hračkách, jaké měly jiné děti, ale marně. Autíčko, vláček, traktor. Nic z toho jsem nikdy nedostal. Otec byl přesvědčen, že hotové hračky neprovokují dětskou fantazii a brzo mě přestanou bavit. Popojedu s autíčkem tu sem brumbrum... , tu tam – a co dál? Žádná tvůrčí aktivita. Proto jsem měl několik stavebnic.

Stáli jsme s tatínkem v obchodě smíšeným zbožím, když tu vstoupil důstojník wehrmachtu a postavil se za nás. Nebývalo zvykem, že by si voják stoupl do fronty mezi Čechy, tím méně důstojník. Nemívali za války tak demokratické chování, ale tento pán projevoval naprostou trpělivost a na rozdíl od nás naprostý klid. Nebylo mi nijak příjemné mít za zády Němce, a ještě k tomu v uniformě. Dobře jsem cítil, že ani táta není ve své kůži. Posunovali jsme se podél skleněného pultu, pod nímž bylo vyloženo nabízené zboží, mezi jiným také hračky. Zahlédl jsem tam krabičku s letadélkem. Abych otce trochu rozptýlil, začal jsem škemrat, aby mi ho koupil. On to tichými neartikulovanými zvuky odmítal a dával jasně najevo, že to nepřípadá v úvahu. To jsem tušil, ale ještě jsem trochu zlobil. Když objednal vše, co chtěl, ozvalo se zezadu: „Doch, Mensch! Noch das Flugzeug! Das ist die beste deutsche Waffe!“¹ Tatík se ohlédl a rychle přikoupil krabičku. Šli jsme domů a já jsem byl majitelem plechové hračky značky Märklin, stíhačka Messerschmitt 109. Když jsem ji rozbalil,

¹ „Člověče! Přece ještě to letadlo! To je nejlepší německá zbraň!“

na trupu i křídlech se skvěle vyjímalý výsostné znaky třetí říše. Nelétala, ani vrtulka se sama netočila. Vlastně to byla hračka jen tak na dívání. A kdo se má koukat na ty háknkrojce?

Prohlédl jsem si vagoný třetí třídy s holými dřevěnými lavicemi i druhou třídu s pohodlnými měkkými sedadly. Pak jsme se uvelebili v prázdném kupé první třídy s bílými záclonkami. Otec zřejmě doufal, že se tady a s malým klukem spíš vyhne kontrole. Vraceli jsme se z Beskyd a v malém hnědém vulkanfibrovém kufříku jsme měli potraviny, získané od sedláků. Válka byla v plném proudu, jídlo bylo na lístky a bylo ho málo. Z tatínkova neklidu jsem vycítil, že se to nesmí. Tak proč to dělá? V Přerově jsme přisedali. Na nástupišti jsme vypili růžovou limonádu a šli k našemu vlaku. Měl jsem na sobě krátké sametové kalhoty, bílou košilku a červenou vestičku, na holých nohou podkolenky. Už jsme se chystali vstoupit na schůdky vagonu a vtom se to stalo. Ach mé kalhotky! Nečekaně se naplnily. Ten pocit jsem mnohokrát zažil, ale nyní jsem se považoval za velkého chlapce, který dobře ví, co již k jeho věku nepatří. Mé nožičky, teď tak teploučké, a podkolenky, dříve bělostné, se pomalinku zbarvovaly do armádní barvy khaki. Běda, co jsem to svému tatínkovi učinil? Hvizd výpravčího nás vehnal do vlaku. Na WC nebyl papír. Osobák pomalu drncal po kolejových spojích a já jsem stál na chodbičce u trvale otevřených dveří WC, rozpálený studem, zatímco otec pokračoval ve snaze uvést můj zevnějšek do přijatelnějšího stavu. Nebyl jsem mu nikterak nápomocen, jen jsem se strnule díval na záchodek a ušmudlané umývadlo.

Patnáctiminutová cesta se mi zdála nekonečná. Naštěstí nikdo nepřistupoval. Když jsme v Olomouci stoupali po schodech k východu z nádraží, zahlédl jsem nahoře německou vojenskou potravinovou kontrolu. Můj zděšený pohled zřejmě přitáhl jejich pozornost. Dívali se na nás. Polekal jsem se. Chytil jsem otce za ruku. Ale už bylo rozhodnuto. Z proudu cestujících si vybrali právě nás. Nebylo úniku. Vojín nás zavedl do místnosti vlevo v chodbě a tam nás předal důstojníkovi, který nevěnoval žádnou pozornost mému ponižujícímu stavu a komisině rozkázal otevřít kufřík.